

'Ik heb een sterke behoefte mijn kennis met anderen te delen'

IN GESPREK MET FRITS VAN OOSTROM

De ontvangst is in een prachtige zeventiende-eeuwse kamer van het Trippenhuis aan de Kloveniersburgwal in Amsterdam. Frits van Oostrom heeft deze werkkamer de laatste jaren intensief gebruikt in zijn functie als president van de Koninklijke Nederlandse Academie van Wetenschappen (KNAW.) Hij is relatief weinig in Utrecht geweest, waar hij een aanstelling heeft als universiteitshoogleraar. Wie is deze drukbezette voorzitter van de commissie die de canon van Nederland ontwikkelde? En hoe gaat het met de implementatie van de canon in het voortgezet onderwijs?

Waarom ben je na je gymnasium-bèta-opleiding Nederlandse taal- en letterkunde gaan studeren?

Ik heb ook nog even overwogen om wiskunde te gaan doen, maar taal heeft iets rommeligs en iets menselijks, dat zou ik dan te zeer missen. Daarnaast vond ik het schrijven van stukken voor de schoolkrant toen al leuk. Tijdens mijn studie kwam ik in aanraking met de middeleeuwen. Die periode in de literatuur was gedeeltelijk nog een onontgonnen terrein waar veel onderzocht en bestudeerd kon worden. Ook de internationale dimensie ervan sprak me aan. In de middeleeuwse literatuur is er eigenlijk nauwelijks sprake van de Nederlanden en deze literatuur is daardoor veel meer op Europa georiënteerd. Dat sprak me aan. Professor Gerritsen in Utrecht was mijn inspirator: hij maakte er een spannende wetenschap van. Bij hem ben ik ook gepromoveerd.

Een onderscheid met andere wetenschappers is dat je duidelijk de behoefte hebt je bevindingen voor het grote publiek toegankelijk te maken. 'Maerlants wereld' is door het grote voorbeeld van. Waar komt die drijfveer vandaan?

Die heb ik altijd gehad en wetenschappers zouden het als een plicht moeten zien om goed te communiceren. Universiteiten hebben allereerst een grote maatschappelijke taak en horen de bevindingen van hun onderzoeken zo goed mogelijk naar de samenleving te vertalen. Dat is zo ongeveer het moeilijkste wat er is: om in eenvoudige taal vertellen waar je nou precies mee bezig bent geweest. 'Easy reading is damned hard writing'. Daarnaast is het ook intern heel belangrijk om goed te communiceren. Er verschijnt veel en door boeiend en interessant te zijn krijg je steun en begrip. Misschien hebben mediëvisten extra sterk de behoefte om hun kennis met anderen te delen. De canon van Nederland is mede goed ontvangen omdat ik geprobeerd heb alles helder en duidelijk op te schrijven.

Easy reading is damned hard writing.

Hoe komt het dat je geïnteresseerd bent in onderwijs?

Misschien komt het omdat mijn vader voorzitter was van het schoolbestuur van het openbaar onderwijs in Leiderdorp. Die interesse en het plezier in onderwijs heb ik altijd gehad. Mijn docenten op de middelbare school gaven heel inspirerend les; dat blijft je bij voor de rest van je leven. 'Need to know: nice to know.' Die rol moeten de leraren weer terugkrijgen: docenten moeten de kans weer krijgen om dingen te vertellen en hun vak uit

te dragen. Het is ook het sociaal engagement. In de jaren zestig en zeventig werd volksverheffing bij de linkse partijen als ideaal gezien. Iedereen - of je geld had of niet - kreeg de mogelijkheid om door te studeren. Dat ideaal heb ik altijd gehouden.

In mijn jeugd heb ik de gelegenheid gekregen om door te studeren, dat is lang niet voor iedereen weggelegd. Maar je moet zo'n kans natuurlijk wel grijpen.

Waarom heeft Maria van der Hoeven je indertijd gevraagd om voorstellen van de canoncommissie te wettelen?

Dat weet ik ook niet. Het is inderdaad opmerkelijk dat een neerlandicus is gevraagd en geen historicus. Achteraf hoorde ik dat mijn naam al enkele malen op het ministerie was genoemd. Ik heb wel enige inbreng gehad in de keuze van de commissieleden. Gelukkig had het ministerie niet gekozen voor vertegenwoordigers van allerlei 'belangenorganisaties' want dan waren we lang niet zo snel tot concrete resultaten gekomen. De canoncommissie was een gezelschap van ongebonden geesten waarmee we in korte tijd grote resultaten hebben geboekt. Binnen een jaar hebben we deel A en B samengesteld en een website in de lucht gebracht. Mijn hele zomervakantie ben ik bezig geweest met het schrijven van deel A, maar de resultaten waren er ook naar: de pers was lovend over de heldere vriendelijke toon.

In eerste instantie ging de aandacht natuurlijk vooral uit naar deel B met de vijftig vensters, maar na de eerste reacties en de eerste commotie in de kranten werd het opmerkelijk snel rustig. Er was verrassend snel consensus over de canon. Natuurlijk zijn er kleine aanpassingen geweest: Het venster van de boekdrukkunst is geruild voor het venster van Christiaan Huygens en de vensters van de Beemster en de grachtengordel hebben andere afbeeldingen gekregen.

In de media wordt al enige tijd de discussie over onze nationale identiteit. Moet het fenomeen canon van Nederland ook in die context worden gezien? Een belang van wie we zijn en wat we belangrijk vinden om vervolgens op te gaan in een verenigd Europa?

In dit kader is een uitspraak van Mitterand nogal aardig: 'Frankrijk is mijn verleden en Europa is mijn toekomst'. Er is in Nederland misschien een ontwikkeling gaande naar de Europese eenwording maar het is de vraag of dat ten koste gaat van de nationale integriteit. Het zal nog wel even duren voor het zover is. Het is wel interessant dat er op dit moment op verschillende niveaus wordt nagedacht over een canon van Europa.

Wat vind je ervan dat de meeste vensters van de canon waarschijnlijk overwegend binnen het vak geschiedenis behandeld gaan worden?

De canon was natuurlijk primair voor het basisonderwijs bedoeld maar in het voortgezet onderwijs kan hij binnen verschillende vakken of leergebieden worden behandeld. De vijftig vensters zijn vijftig openingen die ruimte en vrijheid geven aan docenten. Je hoeft je dan als docent niet meer te beperken tot een complexe methode waar het hele lesprogramma op gericht is. Het is meestal hard werken om het programma af te krijgen. De toekomst ligt in halffabrikaten, niet in complete methoden waarin alles vastligt.

De informatie en lessuggesties van de canon kunnen bijvoorbeeld zo worden gedownload en docenten kunnen er vlot mee aan het werk. Leerlingen maken gewoon aantekeningen en opdrachten in hun schrift in plaats van het gebruik van werkboekjes. Daar leren ze van en trainen ze zich voor het vervolgonderwijs.

Op deze manier ontstaat ruimte om extra aandacht aan bepaalde onderwerpen te kunnen schenken. Natuurlijk is de kennis van de canon van Nederland maar een deel van de geschiedenis die in de onderbouw wordt onderwezen. Overigens kom je er een heel eind mee want de Franse revolutie, de kolonisatie en het tijdvak wereldoorlogen zitten ook in de vensters.

De toekomst ligt in halffabrikaten, niet in complete methoden waarin alles vastligt.

Hoe staat het met de implementatie binnen het voortgezet onderwijs?

De regie daarvan ligt bij het ministerie. De SLO heeft samen met enkele andere organisaties de opdracht gekregen de canon in te passen in het bestaande curriculum. In 2009-2010 wordt de canon vooralsnog verplicht gesteld voor nieuwe leerlingen.

In het basisonderwijs hebben docenten enthousiast gereageerd en is iedereen hard aan de slag gegaan. Daar ligt het ook gemakkelijker: een onderwijzer geeft alle vakken zelf en dan speelt de discussie niet binnen welke vakken de canon valt.

De huidige scheiding in het voortgezet onderwijs in allerlei vakjes is tamelijk kunstmatig en heeft weinig relatie met de werkelijke wereld. Het zou jammer zijn als de vensters te veel bekneld zouden raken tussen de verschillende vakken.

Daarnaast is het aan de uitgevers om de canon op een aardige manier aan te bieden. Het is niet de bedoeling

dat een leerling na het basisonderwijs weer dezelfde plaatjes tegenkomt in het voortgezet onderwijs. Het gaat om verbreding en verdieping. Als je bijvoorbeeld doorklikt op de site entoen.nu bij de watersnoodramp, kom je bij prachtige originele foto's terecht en lessuggesties. De vensters geven toegang tot een uitgebreide verzameling beelden, ideeën en tekst die gebruikt kan worden.

Een ander belangrijk punt is de bijscholing van docenten. We overleggen nog met het ministerie, de SLO, de VGN en het IVGD over een goed nascholingstraject. Daar zijn wel enkele voorwaarden aan verbonden:

- Er moet voldoende tijd voor nascholing zijn. In verband met de aangescherpte onderwijstijden wordt het steeds moeilijker om docenten uit te roosteren.
- Het nascholingsaanbod moet van voldoende kwaliteit zijn en verzorgd worden door mensen uit het wetenschappelijk onderwijs en hoger beroepsonderwijs die over de vereiste kwaliteiten beschikken.
- De schooldirecties horen - gesteund door OCW - nascholing van de docenten aan te moedigen.

Het zou jammer zijn als de vensters te veel bekneld zouden raken tussen de verschillende vakken.

Het geschiedenisonderwijs is onlangs overgestapt op de 10 tijdvakken en oriëntatiekennis van De Rooy. Hoe wordt dat gecombineerd met de canon?

Het lijkt me toch dat de leerplanontwikkelaars er wel een mouw aan kunnen passen. De verhouding is inderdaad niet een op een, maar de canon is ook niet bedoeld als een nieuw curriculum voor het vak geschiedenis: hij is juist veel breder van opzet. In deel C is een overzicht opgenomen waarin de vijftig vensters in het juiste tijdvak bij de kenmerkende aspecten zijn geplaatst. Ze kunnen dienst doen als voorbeeld van een aantal kenmerkende aspecten.

Daarnaast zijn er ook veertien rode draden of tijdlijnen beschreven die de dwarsverbanden tussen de afzonderlijke vensters laten zien. Deze hoofdlijnen zijn als hulpmiddel bedoeld. Je kunt het bijvoorbeeld over de kerstening hebben en een verbinding leggen tussen hunebedden, de Romeinse limes, Willibrord, Erasmus, de beeldenstorm en de statenbijbel.

Studiereis Yad Vashem, Jeruzalem:

'Lesgeven over WO II en de Holocaust'

1 tot en met 15 augustus 2008

Graag maken wij u attent op de negendaagse, Engelstalige studiereis 'Lesgeven over WO II en de Holocaust' naar Yad Vashem, het Holocaustmuseum in Jeruzalem. Deze studiereis wordt door het CIDI en de Anne Frank Stichting in de zomervakantie van 2008 voor circa 25 docenten en LIO-studenten georganiseerd. De reis wordt in Nederland voorbereid tijdens een tweedaags seminar op 29 en 30 juni 2008.

Het doel van de reis is uitwisseling van ideeën en ervaringen, verdieping van historische kennis en het vertrouwd raken met nieuwe leermiddelen en methodes om verleden en heden op een aansprekende manier voor leerlingen aan elkaar te verbinden. De studiereis wordt financieel mogelijk gemaakt door het ministerie

van VWS en het Maror Fonds. Deelnemers hoeven daardoor slechts een klein deel van de kosten te betalen: 325,- euro en enkele maaltijden. Van deelnemers wordt verwacht dat zij zich langere tijd met het thema willen bezighouden en deel uit willen maken van een netwerk van docenten voor de Oorlogs- en Verzetsmusea in Nederland.

Heeft u belangstelling? Voor het volledige programma en het aanmeldingsformulier kunt u een e-mail sturen naar: m.villegas@cidi.nl of op www.cidi.nl terecht. U kunt zich tot 13 mei 2008 aanmelden, inclusief motivatiebrief.

Zijn de werkzaamheden van de commissie inmiddels afgerond?

In deel C dat afgelopen zomer is verschenen, wordt teruggeblikt op het onthaal van de canon. Er is een opzet opgenomen hoe de canon nu verder ingevoerd gaat worden en de commissie doet enkele aanbevelingen. Vorig jaar is de commissie officieel opgeheven en is de boedel ondergebracht in de stichting 'entoe.nu'. De stichting verricht nog allerlei werkzaamheden en ziet bijvoorbeeld toe op het opzetten van het nascholingstraject. Ze is eigenaar van het canonontwerp, de website, de wandkaart en de beeldmerken die voor de canon zijn ontwikkeld. Allerlei verzoeken rond de canon kunnen ook bij de stichting worden ingediend. Het is de bedoeling in 2011 alles netjes over te dragen aan de nieuwe canoncommissie.

De canoncommissie is opgeheven en het presidentschap van de KNAW is ook bijna afgelopen. Wat ga je nu doen? Heb je politieke ambities?

Door het voorzitterschap van de canoncommissie en het presidentschap van de KNAW heb ik drie jaar lang niets aan mijn vak gedaan en geen enkel artikel gepubliceerd. Het lijkt me heerlijk om weer aan de slag te gaan en nog een mooi boek te schrijven. Het tweede deel van *De geschiedenis van de Nederlandse literatuur* moet nog geschreven worden. Ik neem in deze serie de periode

BIJLAGE 3

De vijftig vensters en de kenmerkende aspecten van de tien tijdvakken van de commissie De Rooy

In blauw: de tijdvakken en de kenmerkende aspecten (alleen uitgewerkt voor het basisonderwijs en basisonderwijs-plus) In oranje: de canonvensters, al dan niet gekoppeld aan de kenmerkende aspecten

Tijdvakken en vensters	Kenmerkende aspecten basisonderwijs	Kenmerkende aspecten basisonderwijs-plus
De tijd van jagers en boeren (3000 voor Christus)	• de levenswijze van jagers-verzamelaars • het ontstaan van landbouw en landbouwsamenlevingen	• de levenswijze van jagers-verzamelaars • het ontstaan van landbouw en landbouwsamenlevingen • het ontstaan van de eerste stedelijke samenlevingen
Nieuwbydron	het ontstaan van landbouw en landbouwsamenlevingen	het ontstaan van landbouw en landbouwsamenlevingen
De tijd van Grieken en Romeinen (3000 voor Chr.-500 na Chr.)	• de verspreiding van de Grieks-Romeinse cultuur en de confrontatie met de Germaanse cultuur • het christendom in het Romeinse Rijk	• burgerschap en wetenschapsgedachte in de Griekse stadstaat • verspreiding van de Grieks-Romeinse cultuur en de confrontatie met de Germaanse cultuur • het christendom in het Romeinse Rijk: van verboden tot enig toegestane godsdienst
Witbreed	de verspreiding van het christendom in de Lage Landen	de verspreiding van het christendom in de Lage Landen
Kruist de Grote	holocaust en hongersnood	holocaust en hongersnood de verhouding tussen heil en val
Hebben oftis vogels		

van 1100 -1400 voor mijn rekening: van 'Hebban olla vogala' tot aan het Egidiuslied. Het eerste deel *Stemmen op schrift* is al in 2006 verschenen. Uiteindelijk kies ik ervoor inhoudelijk bezig zijn en pas in tweede instantie kies ik voor bestuurlijk werk.

Politiek gezien ben ik links georiënteerd maar ik ben geen lid van een partij. Deel uitmaken van een zakenkabinet onder leiding van Job Cohen of Alexander Rinnooy Kan is natuurlijk een heel ander verhaal. Tegen hen zal ik niet gauw nee zeggen.

PUBLICATIES

- *Lantsloot vander Haghedochte*: Onderzoekingen over een Middelnederlandse bewerking van de Lancelot en prose, proefschrift bekroond door het Prins Bernhard Fonds-prijs (1982).
- *Het woord van eer*: Literatuur aan het Hollandse hof omstreeks 1400, Wijnendts Francken-prijs 1988 (Amsterdam, 1987).
- *Handgeschreven wereld*: Nederlandse literatuur en cultuur in de middeleeuwen; met Dini Hogenelst, (Amsterdam, 1995).
- *Aanvaard dit werk*: Over Middelnederlandse auteurs en hun publiek, (Amsterdam, 1992)
- *Maerlants wereld*: Ako-literatuurprijs (Amsterdam, 1996).
- *Nederlandse literatuur en cultuur in de middeleeuwen (NLCM)*: redacteur reeks.
- *Tekst in context*: redacteur serie historische literatuur voortgezet onderwijs.
- *Stemmen op schrift*: Eerste deel van een tweeluik, Groene Waterman-prijs (Amsterdam 2006).

Lesmateriaal en ondersteunend materiaal bij de canon

Per ingang van schooljaar 2008-2009 is het volgende beschikbaar:

- Publicaties van de canoncommissie (website entoen.nu, wandkaarten, de delen A, B en C van het canonadvies).
- Een handreiking met de inpassing van de vijftig vensters van de canon in de kerndoelen van geschiedenis, mens & maatschappij, Nederlands en/of Kunst & Cultuur.
- Educlips en ander multimedia materiaal (Teleblik en Teleac/NOT) voor leerlingen van groep 5 van het basisonderwijs tot en met de onderbouw van het voortgezet onderwijs.
- Een online canontoets die door het Cito wordt ontwikkeld om het kennisniveau over de canon te toetsen van leerlingen in de onderbouw van het voortgezet onderwijs.

Rapport van de commissie ontwikkeling Nederlandse canon, entoen.nu De canon van Nederland Deel A, (Amsterdam University Press) Ministerie van OCW, Den Haag 2006.

Rapport van de commissie ontwikkeling Nederlandse canon, entoen.nu De canon van Nederland Deel B, (Amsterdam University Press) Ministerie van OCW, Den Haag 2006.

Rapport van de commissie ontwikkeling Nederlandse canon, entoen.nu en verder De canon van Nederland Deel C, (Amsterdam University Press) Ministerie van OCW, Den Haag 2007

website: www.entoen.nu

